

מבוא

תהליך המודיעין הינו מרכיב חיוני בהצלחת הפעילות נגד הטרור. מטרת המודיעין היא איסוף מידע, עיבודו, הערכתו וזיקוקו למוצר ידע המיועד לסייע בקביעת מדיניות או בניהול מבצעים. תהליך המודיעין עצמו משתמש בחומרי גלם שונים ממקורות מגוונים לכן נדרש להצליב ולנתח את בסיסי הנתונים על מנת להגיע לבירור המציאות מכל כיווני הראייה. במסגרת זו נעשה שימוש תדיר במושגים כגון "מודיעין מערכתי", "פיתוח ידע", "מסגרת תפיסתית", "שיח", "המשגה", "מערכה מודיעינית", "רלוונטיות", ו"מתחים". שיקוף המציאות ולמידתה לעומק, תאפשר למקבלי ההחלטות לקבל את ההחלטה הנכונה לתכנון הצעד הבא או להיערכות מפני צעד שעשוי להגיע. מודיעין טוב ימנע את הפער שבין המציאות כפי ש"רואים" אותה לבין המציאות "בפועל" (ברון, 2015). פער כזה עלול להוביל לחוויה טראומטית אדירה בעיקר כאשר מדובר בהתמודדות מול גורמי טרור שונים המאיימים על המערכה כולה, כפי שניתן לראות בהפתעת הפתע המרשימה של יפן על פרל הארבור בהוואי בדצמבר 1941.

מתקפת הפתע על פרל הארבור הביאה לאסון כבד מאוד בתולדות ארצות הברית, ומחקרים רבים שבוצעו לאחר מעשה הגיעו למסקנה כי מדובר בכישלון מודיעיני גדול אשר הביא את כניסתה המיידית של ארצות הברית למלחמה נגד יפן וגרמניה הנאצית. במסגרת עבודה זו ארצה להתייחס לחשיבות המידע המודיעיני שהיה בידי מקבלי ההחלטות באותה תקופה והאופן שבו הם התייחסו למידע זה במסגרת ההתמודדות מול איום הטרור היפני. אציג תחילה את הרקע למתקפה ותוצאותיה ולאחר מכן אנתח לעומק את דרכי החשיבה והשפעת המדיניות של מעצמה אשר שמרה על אי התערבות באותה תקופה ולכן הניחה כי היא מוגנת מפני איום ממשי. אציג את המידע שהיה בידי אנשי המודיעין וההערכה שהם ביצעו כלפי מידע זה על מנת לשמור על מעמדה של ארצות הברית ועל מדיניותה כלפי שאר המדינות במציאות שהיא מלחמת העולם השנייה.

יכולת ההתמודדות של ארצות הברית עם איומים שונים מעמידה אותה בפני אתגרים ודילמות שעליהם היא צריכה לחשוב בדרכי הפעולה שלה כמדינה דמוקרטית-ליברלית. מצד אחד, היא לא יכולה לתקוף כל גורם שעלול לאיים על מעמדה כמעצמה שכן היא עלולה להצטייר כדיקטטורית המבקשת לשלוט ברמה עולמית, ומצד שני, היא הצהירה על כוונותיה שלא להתערב במלחמה המתקיימת ולא לקחת צד לכן הנטייה שלה היא שלא להתכונן למהלך כלשהו מתחת לפני השטח. במקביל, המפקד הצבאי ביפן מתכנן מהלך אסטרטגי ומבלבל את המסרים שמגיעים לארצות הברית באמצעות שליחת הודעות מעורפלות ולא רלוונטיות. בחינת כל המהלכים הללו בתקופה שהיא לחוצה מטבעה עשויה להציג תמונה שבה רצוי לשמור על פרופיל נמוך ולבטל על הסף את האיומים שיכולים להיות כדי לא להכניס את ארצות הברית למצב מורכב.

מטרת העבודה היא אם כן לבסס את הכשל המודיעיני על נקודת המבט האמריקאית כמדינה דמוקרטית שנאלצת להתמודד עם הלבטים והאתגרים שעומדים בפניה להתמודדות עם איומי טרור שונים כמעצמה בעלת מוניטין מסוים במציאות הקיימת. אנסה להתייחס הן לגורמים הביקורתיים והן לגורמים המגנים על המהלכים שבוצעו אז אשר הובילו למתקפה האיומה הזו במלחמת העולם השנייה.

ניתוח כשל מודיעיני בפרל הארבור

המחקר המודיעיני מתייחס בבסיסו לאתגר ההתרעה למלחמה והמאמץ למניעת "הפתעה". מהות המחקר עבר שינויים בשני העשורים האחרונים כאשר הרעיון שעומד מאחוריו הוא איסוף הנתונים והערכת המצב והכוונות של האויב. תפקידם של אנשי המחקר המודיעיני הוגדר, בעקבות שינויים אלה, כשותפים לעיצוב המדיניות ולתכנון המבצעים במסגרת תהליך קבלת ההחלטות ולצורכי ההתארגנות בהתאם. אותו מעגל של אנשים נדרש לברר את תמונת המצב של המציאות הקיימת ולהשליך לגביה את המשמעות הנכונה להערכה עתידית מכוונת, על כן האחריות המוטלת עליהם היא אדירה. ההישג של המודיעין לזהות את ה"איום" ואת הדרך לנטרל אותו, מהווה את נקודת המוצא לאיכות המחקר המודיעיני והכוח להתמודדות יעילה של המדינה עם המערכה (ברון, 2015; גור, 2004). כישלון במחקר מודיעיני נכון ובהשלכותיו עלול להוביל לתוצאות הרסניות, כפי שהתרחש בהתקפה היפנית על פרל הארבור בשנת 1941.

יפן הגיעה לגדולה צבאית עם תבוסתה של רוסיה הקיסרית בשנת 1905. מבחינה פוליטית, יפן הפכה להיות חברה מיליטריסטית יותר אשר גילמה תערובת של גבורה, אכזריות, לאומיות וחוסר מחשבה. עם תחילתה של מלחמת העולם השנייה, ארצות הברית ביקשה להימנע מעימות עם יפן אך ניסתה להגביל את כוחותיה באמצעות הטלת אמברגו נפט. יפן הגיעה למסקנה כי אין תועלת בניסיונות למשא ומתן עם ארצות הברית והחליטה לצאת למלחמה. האדמירל היפני באותה התקופה, בחר באסטרטגיית המתקפה האווירית על הבסיס הצבאי האמריקאי של פרל הארבור מעבר לאוקיינוס השקט במסגרת אפקט ההפתעה. בסיס זה נועד לספק תמיכה לוגיסטית בספינות ובמטוסים בצי האוקיינוס השקט של ארצות הברית אך היכולת ההגנתית שלו כבסיס צבאי הייתה מוגבלת וחלשה יחסית (Cadbury, 2017). ב-7 לדצמבר, 1941, עם עלות השחר בשעה שבע בבוקר, שישה נושאי מטוסים יפניים של חיל הים הקיסרי, שיגרו יותר ממאתיים מטוסים כנגד צי האוקיינוס השקט האמריקאי בפרל הארבור. לוחמים אלה פשטו על האי והשמידו את כל מערכת ההגנה האמריקאית. מתקפה זו הביאה לכ-2,400 הרוגים, יותר מ-1,100 פצועים, 18 אוניות מלחמה מבצעיות שנהרסו, 4 אוניות קרב הוטבעו ועוד הרבה מאוד נזקים הן לחיל הים והן לחיל האוויר האמריקאי (Piacine, 1997). מחקרים רבים בתחום הוכיחו כי המתקפה הגיעה בעקבות כשל מודיעיני אשר פספס רמזים מובהקים לכוונת היפנים.

ישנן שלוש תרומות מידע שהמודיעין הצבאי של ארצות הברית יכול היה לספק למפקדים בפרל הארבור שהיו מועילות להם ואולי מונעות את גודל האסון: מידע על רמת הסכנה הכללית, מידע על סדרי עדיפויות של איומים ומידע על האיום הספציפי. רמת הסכנה הכללית הועברה באמצעות האזהרה שהתקבלה ב-27 בנובמבר כי פעולות איבה קרבות בהקדם אך היא לא סייעה בתיעודף האיום מאחר והוא לא היה ממש. בדוח דורן (Dorn Report) של משרד ההגנה האמריקאי משנת 1995 אשר חקר את המקרה הוכיח כי היו שתי פיסות מידע שלא הועברו לקימל ושורט (Admiral Kimmel and General Short), מפקדי פרל הארבור: בקשה מיפן לקונסוליה בהוואי כדי לדווח על עמדות מדויקות של אוניות בפרל הארבור ומידע על כך שהיפנים עומדים להציג אולטימטום ובכך רומזים למלחמה קרובה ולצעד קיצוני מצידם (Cadbury, 2017).